

درآمدی انتقادی بر نقش یادگیری الکترونیکی در یادگیری

راهله حسین زاده^۱، مهدی محمودی^۲، عارف حسین پوری^۳

^۱ کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشگاه پیام نورخوی (نویسنده مسئول)

^۲ استادیار دانشگاه پیام نور

^۳ کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه خوارزمی تهران

rahelehhosseinzadeh۹۷@gmail.com

چکیده

این مقاله با هدف بررسی درآمدی بر نقش یادگیری الکترونیکی در یادگیری انجام گرفته است. در هزاره ی سوم که افراد با مسائل متعدد، متنوع و پیچیده رو به رو هستند و امکان تسلط بر اطلاعاتی که به طور روزافزون در حال تولید و انباشته شدن هستند، وجود ندارد، داشتن مهارت تفکر انتقادی برای سنجش نتایج امور و تصمیم گیری درباره ی آنها بر اساس شواهد، ضرورتی اجتناب ناپذیر است. با توجه به پیشرفت فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و ایجاد تعاملات گسترده در بین جوامع، پیچیدگی شرایط زندگی و تعدد و تنوع منابع و دیدگاه های اطلاعاتی در موضوعات مختلفی که در دنیای امروز با آن ها مواجه هستیم، داشتن توانایی تحلیل و نقد موقعیت ها و تصمیم گیری مناسب در برخورد با آن ها از ضرورت هایی است که نسبت به گذشته هر چه بیشتر احساس می شود و لازم است تا حوزه تعلیم و تربیت به طور جدی تری به آن بپردازد. در این راستا می توان از نوآوری های مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه یاددهی - یادگیری استفاده راهبردی به عمل آورد. در دنیای امروز سواد خواندن و نوشتن و دانستن اصول علوم مختلف، سهم کوچکی از سواد علمی را شامل می شود. طوری که آگاهی از منابع اطلاعات و ورود به آن ها، تجزیه و تحلیل، ترکیب، نقد و انتخاب دانش و اطلاعات به منظور تولید اطلاعات مهم تر از ذخیره اطلاعات موجود ارزیابی می شود یکی از عواملی که می تواند، باعث موفقیت یا شکست در استفاده از آموزش الکترونیکی شود، آمادگی دانشجویان برای حضور در دوره های آموزش الکترونیکی است.

واژه های کلیدی: یادگیری، یادگیری الکترونیکی، فناوری های نوین، تفکر انتقادی

مقدمه

در طی چند سال اخیر، پیشرفتهای قابل توجهی در فناوریهای ارتباطی و اطلاعاتی به وجود آمده است. با افزایش استفاده از فناوریهای مدرن ارتباطی، واژه های جدیدی چون یادگیری الکترونیکی متولد شد. یادگیری الکترونیکی، بهره گیری از فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی مانند اینترنت و نظامهای چندرسانه ای و فرارسانه های برای بهبود کیفیت یادگیری از طریق تسهیل دسترسی به منابع و خدمات آموزشی و فراهم کردن ساز و کارهایی چون تعامل و مشارکت از راه دور است.

قابلیت یادگیری در هر زمان و هر مکان که از خصوصیات یادگیری الکترونیکی است، با پیشرفت فناوری بی سیم و یادگیری سیار (در حال حرکت) به واقعیت پیوسته است. بهره گیری از این رویکردها و نظریه ها به فعالیت های یادگیری در فرایند یادگیری سیار جهت داده و به تربیت نیروی انسانی متناسب با عصر دانش و اطلاعات می انجامد. [۱]

روش های آموزش در چند دهه اخیر دست خوش تغییر و تحولات فراوانی شده است. گذر از سیستم های قدیمی آموزش به روش های نوین آموزش، دغدغه های بسیاری از استادان و دانشجویان بوده است. در این بین یادگیری الکترونیکی به علت گسترش شبکه ی اینترنت بسیار مورد توجه قرار گرفته است. علت اصلی این توجه این امکان ارتباط با یکدیگر و کاهش بعضی هزینه ها (علیرغم نیاز به بعضی هزینه ها و بسترهای خاص) می باشد. در مرحله رشد و آزمایش یادگیری الکترونیکی در دهه ۱۹۹۰، دانشگاه ها و مؤسسات عمومی و خصوصی، تحت تأثیر فروشندگان مدیریت یادگیری فناوری قرار داشتند، بر اساس ابتکارات اولیه آن ها، مدل یادگیری الکترونیکی از سه عنصر تشکیل می شد: خدمات به مشتری (فراگیر) محتوی و فناوری. زیرا با تداوم توسعه فاوا (فناوری اطلاعات و ارتباطات) تمرکز اولیه بر کاربرد فناوری برای ایجاد محیط های یادگیری مجازی راحت برای فراگیران بود که بتوانند در هر زمان و مکان به آن دسترسی داشته باشند. در آن موقع طراحی آموزشی (توسعه و تدوین محتوی) و تعلیم آموزشگران و فراگیران در زمینه آموزش و یادگیری الکترونیکی کمتر مورد توجه قرار گرفت. بسیاری از آموزشگران و فروشندگان فناوری بر این باور بودند که یادگیری الکترونیکی یعنی انتقال محتوی یادگیری سنتی از طریق اینترنت. مبانی نظری به عنوان زیربنای تدریس و یادگیری بیانگر ارزشها و عقاید مربوط به یک تجربه ی آموزشی است. ما از طریق درک و روشن نمودن عناصر نظری که یک تجربه ی آموزشی است، می توانیم آرمان هایی را که سعی در تحقق آن ها داریم، به نمایش درآوریم. هنگامی که قصد داریم تا فناوری های ارتباطی جدیدی را مورد استفاده قرار داده و از ظرفیت های بالقوه آن در جهت تغییر فعالیت های تدریس و یادگیری بهره ببریم. می بایست حتماً نسبت به آرمان های خود آگاهی داشته و آن ها را به طور شفاف مطرح سازیم. اگر چه یادگیری الکترونیکی به عنوان سردمدار تغییر و تحول در آموزش عالی مطرح شده است، اما خود نیازمند هدف و مقصدی مشخص تغییر و تحول در آموزش عالی مطرح شده است، اما خود نیازمند هدف و مقصدی مشخص است. اما در این قسمت سعی داریم تا هدفی مشخص را برای این منظور به دست آوریم تا بر مبنای آن راهبردی را برای یادگیری الکترونیکی اتخاذ نماییم. [۲]

یادگیری الکترونیکی

یادگیری الکترونیکی به آن نوع از یادگیری گفته می شود که در محیط شبکه به وقوع می پیوندد و در آن مجموعه ای از فناوری های چند رسانه ای، فرارسانه ای و ارتباطات از دور به خدمت گرفته می شود. اینترنت محور اساسی تحولی است که یادگیری الکترونیکی را به وجود آورده است. یادگیری الکترونیکی یکی از پدیده های جهان نوین است که در عصر اطلاعات و در جامعه مبتنی بر دانش پا به عرصه وجود گذاشته است و در پیشینه کوتاه مدت خود از گسترش قابل ملاحظه ای برخوردار بوده است.

یادگیری الکترونیکی از دیدگاه فلسفی مبتنی بر پارادایم سازگاری است و به اعتقاد برخی از متخصصان، مهم ترین فناوری است که می تواند رویکردهای جدید آموزش و یادگیری را مورد حمایت قرار دهد. یادگیری الکترونیکی روش های تدریس را متحول ساخته و در تکمیل چرخه یادگیری نقش به سزایی داشته است.

چنانچه بپذیریم که تعامل نقش اساسی و مهمی در فرایند تدریس و یادگیری دارد، یادگیری الکترونیکی با بهره گیری از فناوری های نوظهور، تعاملات گسترده ای را برای دسترسی به اطلاعات وسیع و نیز برقراری انواع ارتباط فراهم می سازد. امکانی که در فرایند سنتی یادگیری به صورت بسیار محدود و ناچیزی وجود داشته است. یادگیری زمانی اتفاق می افتد که فعالیت های یاددهی - یادگیری در یک شرایط تعاملی بین شرکت کنندگان در محیط های یادگیری و مجموعه ابزار و امکانات آن صورت پذیرد. [۳]

معادل اصطلاحی دیگر برای این نام عبارت از یادگیری بر پایه فناوری که همان فناوری اطلاعات می باشد. در این روش تنوع بیشتری از فرایندها، نرم افزارها، کلاس های مجازی، همکاری های دیجیتالی، استفاده می شود که در کنار سایر ابزارها و فناوری ها، استفاده از فناوری های اطلاعاتی نیز مورد تاکید و توجه است. [۴]

یادگیری

تحولات و دگرگونی هایی که در زندگی بشر رخ داده است، به دلیل آموزش و یادگیری می باشد. شکی نیست که اهمیت یادگیری در رشد آدمی، بسی فراتر از چشم انداز اندیشه های اوست. چون محیط زندگی آدمی همواره در معرض تغییر است، انسان برای غلبه بر این دگرگونی ها ناچار است یاد بگیرد. یادگیری فرآیندی است که در آن رفتارها و پندارهای افراد تغییر مییابد و به گونه ای دیگر میانداشند و عمل می کنند و هنگامی تحقق می یابد که تغییر در رفتارها و عملکرد افراد مشاهده شود. [۵]

آموزش و یادگیری با بهره گیری از رویکرد یادگیری الکترونیکی

باورود به عصر اطلاعات، نهاد آموزش از نخستین نهادهایی است که دستخوش تغییرات اساسی شده است. فراگیر شدن استفاده از اینترنت و تکنولوژیهای نوین، افزایش اهمیت منابع انسانی و نیازها، پدید آمدن روشها و ابزارهای مختلف برای محیطهای علمی و کسب و کار، چالشهای متعددی در زمینه ی روشهای آموزش به وجود آورده است. آموزش الکترونیکی به عنوان پارادایمی جدید، این حوزه را متحول ساخته است. با توجه به قابلیت های بسیار بالای این سیستم آموزشی و حجم عظیم تقاضا برای آموزش و ناتوانی نظام آموزشی کنونی در پاسخگویی به آن، در باب ضرورت به کارگیری و اهمیت آموزش الکترونیکی تردیدی وجود ندارد. آموزشهای الکترونیکی از روشهای آموزشی نوینی است که در حال حاضر مورد توجه بسیاری از موسسات علمی و سازمانها قرار گرفته است. این نوع آموزشها در حقیقت کمبودها و کاستیهای روشهای آموزش سنتی را به نوعی برطرف کرده است و مزایا و فواید زیادی را برای موسسات علمی و سازمانها به ارمغان آورده است. [۶]

پرورش تفکر انتقادی در محیطهای یادگیری الکترونیکی

تقویت تفکر انتقادی در محیط های آموزشی می تواند با تقویت چهار حیطه عمده از جمله خلاقیت، زبان، تصمیم گیری و تقویت قوای فراشناختی همراه شود. عواملی که در تقویت تفکر انتقادی در آموزش مجازی مؤثر است مشارکت و همراهی اعضای گروه با یکدیگر است که در این زمینه می توان به موارد زیر اشاره کرد:

تحلیل مباحث و ارائه ایده ها و نظرات متفاوت

ارائه ایده های مخالف و مباحثه پیرامون آن

ادامه مباحث تا حل کامل مشکل و مشارکت فعال دانشجو در یادگیری خود، ارائه تکالیف و نتایج پژوهش ها به یکدیگر

استفاده از نقشه شناختی یکدیگر، استفاده از فلوچارت ها و اشکال مختلف یادگیری که می تواند یادگیری عمیق را تشویق نماید

عوامل مؤثر بر تداوم تحصیل فراگیر در یادگیری الکترونیکی

در سال های اخیر، در سراسر دنیا استفاده از فناوریهای ارتباطی به خصوص شبکه جهان گستر وب، برای آموزش به طور فزاینده ای رو به گسترش است. فناوریهای جدید، آموزش و یادگیری را در دانشگاهها دگرگون ساخته و دانشگاههای بسیاری را بر آن داشته است که از این شیوه نوین آموزشی به جای روش آموزش سنتی یا به صورت همگام با آموزش سنتی یعنی دارای سطحی از ارتباط چهره به چهره با اساتید و سایر دانشجویان استفاده کنند. در واقع یادگیری الکترونیکی نقش مؤثری بر توسعه فرایند آموزشی دانشگاهها ایفا میکند. یادگیری مبتنی بر وب، آموزش برخط (Online)، محیط یادگیری مجازی و یادگیری مبتنی بر کامپیوتر، مترادفهای معروف یادگیری الکترونیکی هستند. از آنجا که دستیابی به موفقیت در روش یادگیری الکترونیکی به رضایت یادگیرنده و تمایل او به ادامه تحصیل بستگی دارد، عوامل زمینهای مؤثر بر تداوم تحصیل در آموزش الکترونیکی اهمیت مییابد. بررسی رضایت و سطح حضور یادگیرنده و همچنین سودمندی استفاده از تکنولوژیهای نوین در آموزش از دور و یافتن روابط اساسی بین آنها نقش بسزایی در برنامه ریزیهای آینده دانشگاهها و مؤسسات آموزشی از دور دارد. از آنجا که رضایت از یادگیری الکترونیکی باعث افزایش تمایل یادگیرنده به استفاده مجدد از روش آموزش الکترونیکی در آینده میشود. در یادگیری الکترونیکی به عنوان یک روش آموزشی مدرن، رضایت یادگیرنده یک عامل مهم در موفقیت روش میباشد. و درک رضایت از آموزش الکترونیکی میتواند بر رفتار یادگیرندگان نقش بسزایی داشته باشد. در واقع میتوان گفت یادگیری الکترونیکی مطلوب، تأثیر مثبتی بر یادگیرندگان دارد و میتواند بهره وری دانشجویان را افزایش دهد. و برعکس یادگیری الکترونیکی نامطلوب، رفتار یادگیرنده را در جهت منفی سوق میدهد. در بررسی مطالعات گذشته، نشان داده شده است که رضایت از روش یادگیری مبتنی بر وب، تمایل یادگیرنده را به استفاده مجدد و ادامه تحصیل با این روش افزایش میدهد. محققان عواملی که در مطالعات پیشین بیشتر به آنها پرداخته شده و در اکثر مطالعات بر آن ها تأکید شده است را مدنظر قرار داده و مدل تداوم تحصیل در یادگیری الکترونیکی را با عنوان "تمنا" (تکنولوژی، محیط، نگرش و انگیزش) برای توصیف عوامل مؤثر بر تداوم تحصیل فراگیر در یادگیری الکترونیکی ارائه دادند. این مدل ارائه دهنده عوامل پیشبینی کننده کسب رضایت یادگیرندگان از یادگیری الکترونیکی و در نهایت اشتیاق و تمایل آنان به ادامه تحصیل به روش از راه دور میباشد. [۷]

دانشجوی یادگیری الکترونیکی موفق، دارای توانایی تفکر انتقادی است:

تفکر در نتیجه فعالیت تیمی در فرآیند یادگیری و یا محتوای برنامه درسی، از نشانه های یادگیری الکترونیکی است. دانشجوی مجازی از طریق سوالات مستقیم تشویق به تفکر می شود. همچنین فضای یادگیری باید به گونه ای مهیا گردد که اجازه تفکر در جنبه های گوناگون یادگیری الکترونیکی مهیا گردد که اجازه تفکر در جنبه های گوناگون یادگیری الکترونیکی را بدهد [۸] همواره تلاش بر این بوده که فرایند یاددهی - یادگیری به صورت مباحثه ای عرضه شود و دانشجویان برای شرکت در بحث و ارایه ی نظرمورد تشویق قرار گیرند. نظراتی که آن ها مطرح می کنند ممکن است شامل آنچه که درباره نحوه استفاده از نرم افزار آموزشی یاد گرفته اند یا در خصوص نحوه کاربست مطالب یاد گرفته شده در زندگی روزمره باشد که در اینترنت خوانده یا یافته اند. بالاخره، و مهم ترین موضوع این است که دانشجوی آموزش الکترونیکی معتقد است، یادگیری با کیفیت بالا می تواند در هر زمان و هر مکان اتفاق بیفتد: دانشجوی مجازی باید انعطاف پذیر باشد و تجارب و عقاید جدید را با آغوش باز بپذیرد. اگر دانشجویان به دنبال تجارب آموزشی سنتی باشند در این آموزش مربی منبع اصلی دانش محسوب

می شود. در حالی که در نظامی غیر سنتی مثل کلاس درس یادگیری الکترونیکی، دانش و معرفت از طریق مشارکت دو گروه یادگیری (مربی و دانشجویان) به اتفاق به وجود می آید. [۹]

نتیجه گیری

یادگیری الکترونیکی یکی از پدیده های جهان نوین است که در عصر اطلاعات و در جامعه مبتنی بر دانش پا به عرصه وجود گذاشته است و در پیشینه کوتاه مدت خود از گسترش قابل ملاحظه ای برخوردار بوده است. یادگیری الکترونیکی روش های تدریس را متحول ساخته و در تکمیل چرخه یادگیری نقش به سزایی داشته است. آن چه در عصر حاضر باید محور فعالیت نظام های تعلیم و تربیت قرار گیرد، ابداع و به کارگیری روش های به یادسپاری و پردازش اطلاعات در حافظه نیست، بلکه ایجاد مهارت تفکر انتقادی برای گزینش و تحلیل و به کار بستن اطلاعات جهت حل مسائلی است که در زندگی روزمره به وقوع می پیوندد. تفکر انتقادی به عنوان سطحی از تفکر قابل آموزش و پرورش است. در این زمینه کشف فرایندهای شناختی و عاطفی (نگرشی) برای ابداع و به کار بستن راهبردهای منطقی و اصولی لازم و ضروری است. این بررسی حاکی از آن است که توجه به آموزش الکترونیکی می تواند به عنوان یک رویکرد جدید آموزشی پاسخگوی بخشی از نیازهای آموزشی کشور بوده و کیفیت و اثربخشی آموزشی را در برخی حوزه ها یا زمینه ها و مناطق افزایش دهد. نظام آموزش الکترونیکی دارای ابعاد و اجزای پیچیده ای است که کارایی آن مستلزم شناخت دقیق این ابعاد و یک طراحی اولیه مناسب است. استفاده اثربخش از این ابزارهای آموزشی در غنای فرایند یاددهی - یادگیری در دانشگاه ها به راهبرد یادگیری الکترونیکی بستگی دارد. این راهبرد نباید تنها به بهینه ساختن استفاده از فناوری برای ارائه یک سری تسهیلات دانشجویان بسنده کند، بلکه بایستی موضوعات و الزامات آموزشی در عصر اطلاعات را نیز پوشش دهد.

مراجع

- [۱]. برزگر، راضیه، (۱۳۹۱)، از یادگیری الکترونیکی تا یادگیری سیار، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
- [۲]. عطاران، محمد. (۱۳۹۱). جهانی شدن، فناوری اطلاعات و تعلیم و تربیت، انتشارات مؤسسه توسعه فناوری آموزش مدارس هوشمند، تهران.
- [۳]. Azandaryani H, Seyfipur M. Critic of Interaction in E-learning. The Third Conference on ELearning; ۲۰۰۸ Dec ۲۴; Tehran, Iran. Tehran, Iran: K.N.Toosi University of Technology; ۲۰۰۸. p. ۱-۱۳. [In Persian].
- [۴]. Garrison DR, Anderson T. E-learning in the ۲۱st Century. Zaree E, Safae S, trans. Tehran: Olum va Fonun Publications; ۲۰۰۵. [In Persian]
- [۵]. الوانی، سیدمهدی، (۱۳۷۹)، افق های نو در مدیریت دولتی، فصلنامه مدیریت دولتی، شماره ۷۳۷
- [۶]. عیسی آبادی، محمد؛ مهدی محمودی و سعید توسلی نیا، ۱۳۹۶، بهبود فرایند آموزش و یادگیری با بهره گیری از رویکرد یادگیری الکترونیکی، دومین کنگره بین المللی علوم انسانی، مطالعات فرهنگی، تهران، مرکز توانمندسازی مهارتهای فرهنگی و اجتماعی جامعه.
- [۷]. کاظمی، آذر، (۱۳۹۳)، ارائه یک مدل پیشنهادی برای توصیف عوامل مؤثر بر تداوم تحصیل فراگیر در یادگیری الکترونیکی ، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز، ایران.